

kiegészítő részének jelentette ki az ó-kor irodalmát s annak műveltségét. És ez az eredmény, a keresztény civilizáció egyik legnagyobb dicsősége.*

GYÜRKY ÖDÖN.

A POLGÁRI ISKOLÁK REFORMJA.

Az 1868. évi XXXVIII. t. cz. egy új intézményt, a *polgári iskolák* intézményét iktatta a magyar kulturalis intézetek közé. Egy negyed század mult tehát el azóta, hogy a polgári iskolák felállítása törvénybe van iktatva, de e hosszú idő alatt alig történt valami mélyebbre ható intézkedés, mely a mi viszonyaink között különben is idegen tanintézetnek akár további fejlesztését, akár a nemzeti közkiváalomnak való kielégítését czélozta volna. A mi kísérlet pedig történt, az nem vált be; így nem bizonyult életre valónak az ipari szaktanfolyamok felállítása, s aligha lesz hosszú életű a polgári iskolákhoz mint *népoktatási intézetekhez* kapcsolt *középkereskedelmi* iskolák szaktanfolyama is, mert ez a középiskola a népoktatásügyi intézet mellett nem más, mint fából csinált vas-karika s a kereskedelmi iskolák reformja már pár év óta napirenden van. Hogy a főváros közelebb önállósította kapcsolatos kereskedelmi iskoláit, csak siettetni fogja országosan a kérdés megoldását, melynek vége előre láthatólag az lesz, hogy a polgári iskolák elvesztik a közép kereskedelmi iskolákat, melyek különben sem valami nagyon mozdították, illetve mozdítják elő a kereskedelem ügyét, mert mint az statisztikailag ki van mutatva, a közönség legnagyobb része csak arra használta fel ez iskolákat, hogy gyermeke a megszerzett érettségivel egy évvel hamarább léphessen a hivatalnoki pályára, mint a középiskolákból.

Az 1868. XXXVIII. t. cz. csak nagyon hiányosan intézkedik

* E tanulmány végéhez egy megjegyzést kell hozzá csatolnom. Azok, a kik megkísérelték azt, hogy a Szent Atyák viszonyát a klasszikus studiumokhoz világosságba helyezték, nagy terjedelmű idézeteket közölnek e főséges iratokból, melyek mind azt látszanak bizonyítani, hogy mennyire elítélték a ker. írók a pogány írókat. Ez idézetek legnagyobb része azonban magára a pogányságra, annak vallási tartalmára vonatkozik. Természetesen, hogy midőn a kérdés *paedagogiai részéről* van szó, ezek az idézetek szóba sem jöhetnek. Ezt különben bővebben kifejtve találja majd jelzett művemben a szíves olvasó.

a polgári iskolák felől s e törvényezikk alapján kiadott gondnoksági, illetve iskolaszéki utasítások is alig tartalmaznak a polgári iskolák részére valami különösebb utasításokat, hanem a népiskolai utasítások többnyire ezekre nézve is kötelezők.

Ez utasítás kibocsátása óta a polgári iskolák tetemes átalakuláson mentek át s e körülmény is sürgősen követelte, hogy a polgári iskola annak megfelelő szervezetet és utasításokat kapjon. A polgári iskolai tanárok között 10—15 év óta van mozgalom ez ügyben; irodalomban, egyesületekben vitatkoznak a reform felől s készítenek tanítási terv- és utasítás-javaslatokat, de csak minden marad a régiben, azaz dehogyan marad, csinálja minden iskola úgy a maga ügyét, a mint azt jobbnak látja, mert nincs sem egységes szakfelügyelet, sem utasítás, sem szervezett igazgatói állás.

Wlassics Gyula dr. miniszter úr ismeri a polgári iskolák jelenlegi állapotát s ez indította őt arra, hogy azt *tűrhetetlennek* jelezze programbeszédjében. De hát honnét van e *tűrhetetlen* állapot? Részben az iskolának már fentebb említett szervezetlenségében, részben abban, hogy a polgári iskolák felállításának első idejében, de még ma sincsenek minden városban, hol polgári iskola van, oly viszonyok, melyek a polgári iskolát igényelnék. Ugyanis a polgári iskolákat oly czállal állították fel, hogy azok az úgynevezett gyakorlati pályára készítsék elő növendékeiket, melylyel a népoktatásról szóló törvény megalkotásakor nálunk még nagyon elmaradt ipar és kereskedelem előmozdítása czéloztatott; ámde az iskolák felállításánál az iparra és kereskedelemre nem mindig voltak tekintettel, mert felállítottak olyan helyeken is polgári iskolákat, a hol alig volt valami ipar, vagy kereskedelem, sőt a 80-as években a nemzetiségi vidékeken felállított polgári iskolák a magyarosítás, a magyar hazafias szellem terjesztése végett szerveztettek. E mellett közönségünk úgy akkor, mint most is nagyobb szeretettel hajlik a középiskolák felé, s így az amúgy is kevés jövővel kecsegtető polgári iskolák üresen maradtak e vidéki kis városkákban, a lakosság pedig a középiskolák után sóhajtozott minduntalan, annyira, hogy végre is a miniszterium engedve a közkívánsalomnak, megengedte, hogy egyes polgári iskoláknál a latin nyelv rendkívüli tantárgy gyanánt taníttassék, s ez vetette meg alapját annak, hogy egyes helyeken a polgári iskolák nem a gyakorlati életre való képzést, hanem a középiskolákba való átlépés elősegítését tar-

tották legfőbb céljuknak, s ehhez alkalmazkodtak a tanítási terv keresztül vitelében is. Az alsóbb osztályok így annyira, a meny-nyire benépesedtek, de az V. és VI. osztály így is üresen maradt s ezeket csaknem mindenütt teljesen be is szüntették, annyival inkább, mert a tisztviselők minősítéséről szóló törvény még azt a kevés pályát is elvette a VI. osztály végzett növendékeitől, a mi eddig részükre még nyitva volt.

Mint említettem, a polgári iskolák tanárai hamar felismerték a bajt, s a mellett hogy az iskola reformját illetőleg megindították a mozgalmat, az iskola tanítási tervén oly helyi módosításokat tettek, melyek a közönség igényének talán jobban megfeleltek, de a polgári iskolák egyetemében sok zavaros állapotot teremtettek.

Mig a polgári iskola inkább a közönség kívánságának megfelelőleg alakult át s ejtette el tulajdonképeni célját, a magyar ipar és kereskedelem hatalmas lendületnek indult és sok tekintetben versenyez a külfölddel, melynek gyámsága alatt nyögött még csak a közel multban is.

Ma már szükségünk van nemcsak ügyes, öntudatos és képzett iparosokra, kereskedőkre, hanem a fellendült ipar egyes ágainak saját jól felfogott nemzeti érdekeink is azt kívánják, hogy azok vezetésében legyenek oly hazai erőink is, kik ezen iparágakat ne csak műveljék, hanem fejleszszék is.

Az ipar fejlődésével a gyakorlati pályák száma nagyon megsaporodott nálunk, de ezek nagy részét, különösen a jövedelmezőbbeket, ma is idegenek töltik be, mert képzett hazai erőink nincsenek. A polgári iskola feladata lenne, hogy a több szakismeretet kívánó pályákra növendékeit előkészítse s tekintve, hogy a középiskolák ma is zsufolva vannak, törvényes eszközökkel kellene a nagy- és gyáripár szakmunkásainak minősítését emelni, hogy az állások bizonyos szakiskolák elvégzéséhez legyenek kötve. Ezen szakiskoláknak legalkalmasabb előiskolája a polgári iskola lenne, s így a közönség a polgári iskolát saját céljaiért is igénybe venné és nem tódulna a középiskolák felé.

Az eddig előadottakból is kiviláglik, hogy milyennek képzelem én a jövő polgári iskoláját, olyannak t. i., hogy az tisztán a *gyakorlati pályák iskolája legyen.*

Lássuk most már, hogyan gondolom én azt, hogy az iskola fentebb említett céljának is megfelelően s a közönség igényeit is kielégítse.

Hogy valamely iskola a közönség igényeinek megfeleljen, szükséges, hogy céljára való tekintetből legyen szervezve és jó legyen. A polgári iskolát újból kell szervezni s e szervezetet úgy kell megállapítani, hogy a polgári iskola a mai kulturintézetek között megállja helyét, legyen önálló célja s ne legyen átmeneti iskola, mint most nagy részben.

Erre való tekintetből a polgári iskolát úgy kellene szervezni, hogy bizonyos pályákra — itt különösen a gyakorlati pályákat értem — *csakis a polgári iskola képesítsen*, s mivel vannak egyes hivatalok, melyek különösen a könyvezetéssel és számfejtéssel foglalkoznak; mint például a posta, vasút, adóhivatal, pénzügyigazgatóság s más efféle hivatalok, ezek számára alkalmas hivatalnokokat is a polgári iskola képezhetne, mert a könyvezetés már eddig is rendes tantárgy, s a nemzetgazdaságtant és államszámviteltant fel lehetne venni a rendes tantárgyak közé. Az így reformált polgári iskola lehetne 7 osztályú, s míg az alsóbb osztályok azokat elégítenék ki, kik az ipar vagy kereskedő pályára készülnek, a felsőbb osztályok pedig bizonyos hivatalokra nyújtanának minősítést, a közép iskolák pedig megmaradnának az egyetem előkészítőinek, s a kisebb hivatalnoki pályára készülők nem tömnék azokat tele.

Nagyot lendítene a polgári iskolák ügyén az *ismétlő oktatás* szigorú keresztülvitele is, ha t. i. kimondatnék, hogy ott, a hol polgári iskola van, az ismétlő oktatásra szánt időt a polgári iskolában kötelesek eltölteni az arra kötelezettek.

Ha az ipartörvényt pontosan végrehajtanák és sem kereskedésbe, sem semminemű iparba tanonczul fel nem vennének oly fiút, ki 14-ik évét be nem töltötte, akkor ezek ezen korig elvégezhethetnék a polgári iskola négy alsó osztályát, s nemcsak hogy alkalmasabbak lennének az iparospályára, de a tanoncziskolában sem verődnek össze olyan nyers tömeg, mint most.

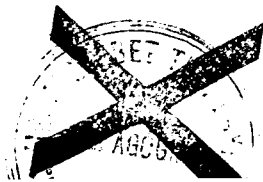
Tekintve, hogy a polgári iskola négy első osztálya ma is minősít mindazon pályákra, melyekre a középiskola megfelelő osztályai minősítenek, szükségesnek tartanám, hogy a jövő polgári iskolája — ezen vagy más czímen — ne legyen *népiskolai*, hanem *középiskolai jellegű*, mert mai jellegét különösen nemzeti-ségi vidékeken a magyarosítás ellenségei arra használják fel, hogy az iskolát kisebbségek s az azt különben sem ismerő közönséget

töle elvonják, pedig a polgári iskolának jövőben is folytatnia kell eddigi kulturmisszióját.

A polgári iskola reformálásánál felette fontos kérdés a *felügyelet* megoldása. Ez időszerint a polgári iskolák és a népiskolai felügyelők alá vannak rendelve s így gyakran megtörténik, hogy egyes kerületekben oly tanfelügyelők gyakorolják a felügyeletet, kik népiskolai tanítói oklevéllel jutottak ez állásba, a polgári iskola ügyével soha sem foglalkoztak s így nem is lehetnék illetékesek az ott folyó tanítás elbírálására, a mint hogy a polgári iskoláknál uralkodó zavaros állapotoknak egyik oka a szakszerű felügyelet hiánya. Más részt a tanfelügyelők különben is annyira el vannak halmozva teendőikkel, hogy elegendő időt a polgári iskoláknak úgy sem szentelhetnek, de a polgári iskolák száma az utóbbi időben annyira megsaporodott, hogy teljes joggal tarthatnak igényt a szakfelügyeletre, a mint van már a sokkal kevesebb számban levő képezdéknek, felsőbb leányiskoláknak, kereskedelmi iskoláknak ha nem is felügyelőjük, de miniszteri biztosuk.

A felügyelet kérdésével szorosan összefügg a gondnokságok, illetve iskolaszékek hatáskörének rendezése is, mert ezen, többnyire laikusokból álló testületek eddigi hatásköre oly messze menő beavatkozást enged meg az iskolai életbe, hogy annak teljes alkalmazása minduntalan beleütközik a tanári testületek által joggal követelt hatáskörbe, a mi miatt számos, az iskolára minden tekintetben káros összeütközés volt már a két testület között. E visszás állapotot még minisztersége elején elismerte gróf *Csáky* Albin, midőn az egyik orsz. polgári iskolai egyesület egy rendtartási tervézetet nyújtott be neki jóváhagyás végett, ígerte is a baj orvoslását, de ma sem tudni, hogy hol akadt meg azóta a rendtartás ügye. Feltétlenül szükséges lenne tehát, hogy a reformálás alkalmával egy minden tekintetben részletesen kidolgozott *rendtartás* lépjen életbe, mely úgy a felügyelet, mint a gondnokságok, illetve iskolaszékek ügyét rendezze s úgy az igazgató, mint a tanári testület és tanárok szolgálati szabályzatát is körül írja. Leghelyesebb lenne, ha a szakfelügyelet mellett a gondnokságok, illetve iskolaszékek, ha minden áron meg akarják tartani, az anyági ügyek ellenőrzésével lennének megbízva.

Itt említem meg, hogy csak a polgári iskolák javára szolgálna, ha — mint más iskoláknak — ennek is lenne a miniszte-

riumba beosztva egy szakképzett embere, ki a gyakorlati életben szerzett ismereteivel sokszor tehetne ott szolgálatokat.

Tekintve azt, hogy sok polgári iskola daczára, hogy több év óta áll fönn, még ma sincs a legszükségesebb tanszerekkel sem felszerelve, szükségesnek tartanám, hogy egy olyan jegyzék állíttassék össze, mely a legszükségesebb tanszereket tartalmazza s melynek beszerzésére minden iskola kötelezve lenne, bárki legyen is annak fentartója. Elvégre is tanszer nélkül eredményes tanítást nem lehet végezni.

Végere hagytam a tanárképzés kérdését, s azzal röviden végezek is.

Szervezzék a budai Pædagogiumot úgy, hogy annak polgári iskolai tanárképzője önálló, akadémiai rangú intézet legyen s alkalmazzanak benne minden szakra kiváló tanárokat. Ezt kéri az intézet jelenlegi tanári kara is, s ez felelne meg legjobban az általam jelzett szempontok szerint reformált polgári iskolának is.

(Szeged.)

NAGY ISTVÁN.

KERESKEDELMI ISKOLÁK SZERVEZETI JAVASLATA.

A nagy reformláz, mely tanügyünk minden ágát és fokozatát áthatotta, meghozta első pozitív eredményét. A kereskedelmi szakoktatás reformjáért folytatott majdnem öt évi küzdelem eredményeként előttünk fekszik «a felső kereskedelmi iskolák szervezete» című előadói javaslat. A hosszú, elkeseredett harc nem zajlott le tehát minden haszon nélkül, az eszmék a vita hevében tisztultak és ha a jelenlegi elaboratummal nem tekinthető is az ügy befejezettnek, el kell ismernünk, hogy a szakoktatás ügyét előbbre viszi, az eddig uralkodott anarchiának véget vet és a kereskedelmi szakoktatás továbbfejlesztésére az eddig ingoványos talaj helyett biztos alapot teremteni van hivatva. Az ügy minden igaz barátja bizonyára örömmel üdvözli e javaslatot, óhajtja, hogy az rendeletté váljék, mert végre valahára megtaláltatott amaz arany középút, mely a küzdő ellenfeleket, ha nem elégíti is ki, de legalább megnyugtatja és kibékíti.

A midőn ezért teljes elismeréssel kell lennünk a tervezet készítője iránt, hálásak lehetünk egyszersmind Wlassics Gyula